

Duray Miklós: Egy törvény vesszőfutása (Magyar Nemzet, 2001. dec. 1)

Egy törvény vesszőfutása
2001. december 1.

Duray Miklós

A Magyar Köztársaság Országgyűlése 2001. június 19-én fogadta el a Szomszédos országokban élő magyarokról szóló törvényt (továbbiakban törvény), amelyet előzetes címén státustörvénynek, utólagosan - röviden - kedvezménytörvénynek nevezünk el. A törvény elfogadásának pillanatától kezdve példátlan méretű nemzetközi visszhangot váltott ki. Az ilyen visszhang egy törvénnyel kapcsolatban szokatlan. Feltehetőleg azon okok miatt alakult ki, amelyek miatt ez az első ilyen jellegű törvény a magyar jogalkotásban az előző ezer év során, de nincs sok hozzá hasonló a világ más országaiban sem. Ez már önmagában arra utal, hogy a törvény egy sajátos helyzetet kezel, és ha ezer éven keresztül nem volt szükség ilyen törvényre, akkor ez a különleges helyzet nyilván új helyzet - sőt kétszeresen is új.

Először is új helyzet abból a szempontból, hogy a XX. század elején a trianoni békeszerződés nyomán (1920) az eredeti területének egyharmadára kicsinyített Magyarország kárára keletkező szomszédos államokhoz került 3,4 millió magyar (szülőföldjével együtt), ami 49 százaléka volt a Trianon utáni Magyarországon maradt magyarok lélekszámának. Tény, hogy a törvény elfogadásának időpontjához képest 81 évvel korábban jött létre a magyaroknak az a csoportja, akikről a törvény szól.

Másodsor, az új helyzet abból adódik, hogy már korábban is szükség lett volna egy ilyen vagy hasonló törvényre, de mivel mindeddig hiányzott, az a látszat keletkezett, mintha már nem is születhetne meg. Létrejötté ezért egyes körökre sokkoló hatással volt. Elsősorban azokra, akiknek így vált egyértelművé, hogy mások is tudják azt, amit ők gondolnak, remélnék vagy tesznek. Az első világháború után elcsatolt magyarok csoportjának lélekszáma ugyanis 2,7-2,8 millióra csökkent az 1990-es évekre, ami 20 százalékos fogyást jelent, ugyanakkor a trianoni békeszerződéssel érintett területen a többi nemzet lélekszáma az 1910-es állapothoz képest legkevesebb 250 százalékkal gyarapodott. A magyarok számának ilyen méretű abszolút és relatív fogyását a "fogyasztás" módjának függvényében különbözőképpen nevezhetjük: népfogyásnak, asszimilációnak, etnocídiumnak, etnikai tisztogatásnak stb.

A törvény teremtette helyzet továbbá azért is nevezhető újnak, mert koncepcióváltozást jelez a magyar politikában. A két világháború között azért nem született ilyen törvény, mert akkor a magyar politika az elcsatolt területek és az ott élő magyarok, illetve azok egy része visszaszerzésére törekedett. Ez a törekvés szükségtelenné tette az ilyen törvény meghozatalát. A második világháború után pedig évtizedekig semmilyen koncepciója nem volt ebben az ügyben a magyar politikának, mert a túlélésre összpontosított. Ez azzal is magyarázható, hogy 1945-től 30 éven keresztül Európa keleti felén a kizárólagos belügyek doktrínája uralkodott, ami megakadályozta, hogy a Magyarország határain túl élő nemzetrészekkel kapcsolatban bármilyen aktív lépés vagy akár elképzelés születhessen. A belügyekre vonatkozó doktrínát szétrombolta ugyan az 1975-ben az Európai Biztonsági és Együttműködési Konferencia Helsinkiben aláírt zárónyilatkozata, de a világ kommunista térfelén ezt alig vette tudomásul a hivatalos politika. Csupán a kommunista hatalmi rend bukását követően vált nyilvánvalóvá, hogy a világ már más irányban halad: a "mindannyian felelősek vagyunk mindenkéért" elve szerint a környezetvédelemtől az emberi jogokig. A magyar politika - a magyarországi és a szomszédos államokban élő magyarokra vonatkozó politika - mai álláspontja szerint a nemzetközi stabilitás és

az integráció függvényében kell viszonyulni a kulturálisan egységes, de államilag szétdarabolt magyar nemzet jövőjéhez.

A törvény előkészítésének utolsó fázisában és elfogadása után tehát elsősorban azokban a körökben csaptak magasra a megbotránkozás és az elutasítás hullámai, amelyekben a rendszerváltozás nem hozta magával a szemléletváltást.

A törvény szempontjából így két nagy csoport alakult ki. Az egyiket a törvény elutasítói alkotják, akiknek egyik része a nemzeti kollektívizmus, másik része az individualizmus (illetve a doktriner neoliberalizmus) eszméje alapján utasítja el a törvényt. A hazánkkal szomszédos államokban kialakult ellenvélemény elsősorban abból a nemzeti kollektivistá hagyományból eredeztethető, amely szerint az állam polgárai fölött az állam gyakorolja a tulajdonjogot, illetve az állam területén számbeli kisebbségben élő magyarok fölött a számbeli többségben élő nemzet gyakorolhatja a tulajdonosi jogot. A második világháború után 45 éven keresztül ez valóban így is volt.

A másik nagy csoportba azok tartoznak, akik kérték, hogy szülessen meg a törvény - tehát a Magyarországgal szomszédos államokban élő magyarok 80 százaléka. Továbbá a törvényt megszavazó parlamenti képviselők, azaz a magyar parlament 93 százalékos többsége, illetve a törvényt támogató magyarországiak, akik az állampolgároknak nagyjából a 60-70 százalékát alkotják, valamint azok, akik természetesen tudomásul vették a törvényt, mert semmi kivetnivalót nem találtak benne.

A két csoportból a törvényt elutasítók csoportja az érdekesebb, mert a törvény támogatóinak motiváltsága kiolvasható a törvényből.

A Magyarországgal szomszédos államok közül leginkább Romániában és Szlovákiában alakult ki ellenvélemény a törvénnyel szemben. Ennek a véleménynek a hevessége attól függött, hogy a két állam közül melyiket vehetik fel hamarabb az Európai Unió tagjainak sorába. Emiatt volt Szlovákiában mérsékeltebb a törvény bírálata, és ezért sorakozott fel a szlovák politika a román álláspont mögé mintegy politikai fedezékbe húzódva.

A szlovák véleményben, de a románban is főleg két áramlat jelent meg: a tévedéseken alapuló jogi érvelés és az utóbbi évtizedek hagyományaiban gyökerező politikai vélemény. A szlovák elutasítás leghangosabb szóvivője a külügyminisztériumnak a Demokratikus Baloldal Pártjából származó államtitkára volt, aki - nyilván pártpolitikai okok miatt - tromfolta a külügyminiszter, a kormányfő, sőt az államfő jóval körültekintőbb hangvételét.

A jogi fenntartások olyan, a törvényből nem kiolvasható hamis állításokat tartalmaztak, miszerint a törvény hatályos a szomszéd államokban is, vagy diszkriminatív, mert nemzetiségileg megkülönbözteti az állampolgárokat. Ez utóbbi érvelésben ugyancsak a szlovák külügyi államtitkár nyújtott csúcsteljesítményt, amikor a pozsonyi Új Szónak 2001. november 8-án azt nyilatkozta, hogy a törvény azért diszkriminatív, mert nemcsak a magyaroknak nyújt kedvezményeket, hanem a nem magyar nemzetiségű hozzátartozóknak is. A jog köntösébe bújtatott kritika arra is vonatkozott, hogy állítólag a magyar kormány Szlovákia területén a törvény hatálya alá tartozó jogi személyeket hoz létre, ami Szlovákia belügyeibe való beavatkozást jelent.

Ahelyett, hogy vitatkoznánk az állításokkal, fel kell hívni a figyelmet arra, hogy a törvény előkészítésében részt vettek a Magyarországgal szomszédos országokban élő magyarok parlamenti képviselői is, akik nemcsak jártasak az adott ország törvényalkotásában, hanem képviselői esküjük kötelezi őket államuk törvényeinek betartására. Ők sajátos feladatuknak tartották, hogy semmilyen összeütközésre ne kerüljön sor a törvény és az adott ország jogrendje

között. Egyetlen olyan területet érint a törvény, amely igényli a kétoldalú egyeztetést: ez a magyarországi munkavállalás lehetősége és az ehhez kapcsolódó egészségügyi, valamint nyugdíjbiztosítás. Az egyes szomszédos államok joggal tarthatnak igényt a Magyarországon munkát vállaló állampolgáraik kilétének ismeretére, hogy például elkerülhető legyen a munkanélküli-segéllyel vagy más szociális juttatásokkal összefüggő visszaélés.

A jogi jellegű kifogásoknak eredendően politikai okai voltak, ugyanis a kifogást tevő politikusok mindeddig nem jelölték meg, hogy a törvény melyik mondata vagy része ellen emelnek kifogást. A legkörmönfontabb politikai színezetű ellenvetés a törvénnyel szemben szintén a szlovák külügy részéről hangzott el: meg kell vizsgálni, hogy a törvény nem hozhatja-e hátrányos helyzetbe a magyarországi nemzeti kisebbségeket, mert féltő, hogy a határon túli magyaroknak nyújtott támogatásokra a pénzt tőlük fogják elvonni. Még a törvény ellenzőinek tábora sem bírálta ilyen rosszhiszeműen a törvény alkotóit.

Nagyon látványosan alakult a szlovák-román együttműködés a törvény ellen. Az együttműködésnek azonban van némi előtörténete.

Az egyik együttműködési kísérlet 1994-1995-re datálható, a magyar-szlovák és a magyar-román alapszerződés előkészítésének idejére. A szlovák és a román kormányfő, Meciar és Iliescu között létezett egy íratlan egyezség, hogy késleltetni fogják az alapszerződés megkötését, mivel a késlekedés akadályozhatja Magyarország felvételét a NATO-ba. Szlovákia részéről e célból titkosszolgálati tevékenység is folyt Magyarország ellen. Meciar megtett mindent az időhúzásért, de amikor kilátásba helyezték, hogy a szerződést Párizsban kellene aláírni, a nemzetközileg elszigetelt szlovák politika gyorsan lezárta a szöveg szerkesztését. A szöveg parafálása után, 1995. március 17-én éjszaka rendkívüli katonai repülőgéppel Pozsonyba érkezett a román külügyminiszter, hogy kérdőre vonja Meciar, miért nem tartotta be ígéretét. Ekkor a szlovák kormányfő újabb ígéretet tett román partnerének: elutazik Párizsba, de nem írja alá az alapszerződést. A szlovák külügy ezért azt ötlötte ki, hogy az aláírást megelőző egy-két percben a szlovák külügyminiszter átnyújtja magyar kollégájának a szerződés 15. paragrafusával kapcsolatos szlovák különvéleményt tartalmazó diplomáciai jegyzéket, remélve, hogy emiatt Horn Gyula eláll a szerződés aláírásától. A szlovák külügyéreknek ez a reménye nem vált valóra, így végül Meciar is aláírta a dokumentumot, és emiatt a románok felé szószegővé vált.

Ennek a játéktérnek a részét alkotja az 1993 márciusában megválasztott szlovák köztársasági elnök kezdeményezése. Első külföldi útja Kijevbe vezetett, ahol azt javasolta az ukrán államfőnek, hogy szervezzenek konferenciát azon államok részvételével, amelyek területén magyarok élnek kisebbségben, hogy összehangolhassák politikájukat a magyarok ellenében. Az ukrán partner elutasította a szlovák köztársasági elnök javaslatát, ugyanis néhány nappal azelőtt ratifikálta a magyar Országgyűlés az ukrán-magyar alapszerződést.

A szlovák-román együttműködés a magyar kedvezménytörvény ellen, úgy tűnik, mintha a korábbi sikertelen próbálkozások kompenzálására alakult volna ki. Az Európa Tanács parlamenti közgyűlésében előzetes szlovák egyetértéssel (információink szerint a dániai szlovák-román egyeztetés után) a román parlamenti delegáció nagyobbik része Corneliu Vadim Tudor vezényletével 2001. július 25-én határozati javaslatot terjesztett elő Strasbourgban abból a célból, hogy az Európa Tanács parlamenti közgyűlése szólítsa fel a magyar kormányt a törvény végrehajtásának felfüggesztésére. A javaslatot aláírták nyugat-európai képviselőkkel is, akik később - Vadim Tudor személye miatt - visszavonták aláírásukat. Viszont a szlovákiai delegáció nyolc tagja közül heten szintén aláírták az indítványt. Ezért tulajdonképpen román-szlovák közös álláspontnak is tekinthető a javaslat. Az ET elvetette ezt a kezdeményezést. Viszont az ezzel

szemben beadott magyar javaslatot támogatta, aminek eredménye lett az úgynevezett velencei bizottság október 19-én kiadott jelentése.

Az Európa Tanácsban kialakult szlovák-román együttműködésben azonban nem maga az együttműködés tartalma és célja a lényeges. Mind a romániai, mind a szlovákiai delegációnak van egy-egy magyar tagja is (Kelemen Attila az RMDSZ és Duka Zólyomi Árpád az MKP részéről), akik nem társultak román és szlovák kollégáik kezdeményezéséhez. Ellenkezőleg, a magyarországi parlamenti delegáció javaslatát írták alá. Ez a helyzet matematikailag így fejezhető ki: létrejött a magyar nemzetiségű képviselők halmaza, valamint ezzel szemben a szlovák és a román nemzetiségű képviselők halmazának az egyenlősége. A magyar halmaz és a szlovák-román halmaz között a metszés kizárttá vált.

E helyzetből levonható néhány egyszerű következtetés. A magyarok törekvése nemzeti identitásuk megőrzésére ellentétes a román és a szlovák nemzet nevében a politikusok által megjelenített nemzethatalmi és nemzetállami érdekekkel. Szlovákiában és Romániában a többségi nemzet nevében a politikusok által megfogalmazott állami és nemzeti érdek felülemelkedik az állampolgári egyenrangúság követelményén.

A kezdeményezők között mind román, mind szlovák részről helyet foglaltak kormánypárti és ellenzéki képviselők, ami azt jelenti, hogy a közöttük lévő kérlelhetetlen belpolitikai ellentétek háttérbe szorultak, ha a magyarokkal szemben kell együttesen fellépniük.

A szlovák és a román politikusok által megfogalmazott nemzetpolitikai álláspont a szlovákiai és a romániai parlamenti delegáció magyar tagjait a magyarországi parlamenti delegáció soraiba irányította.

Ezen a helyzeten érdemes lenne elgondolkodni mindazoknak, akik a szlovák és a román nemzet és államiság jövőképevel foglalkoznak. Ha a kulturális nemzeteszmére épülő, befogadó jellegű magyar kedvezménytörvény ilyen érdekütközést váltott ki, akkor a román és a szlovák nemzeti érzékenység és nemzeti veszélyeztetettség érzés nem alapul-e valamilyen koncepcionális tévedésen. Ugyanakkor ha a magyarokkal szemben a szomszédos két nemzet köreiben ilyen reakciókat vált ki a törvény, elegendő lesz-e ez azon hiányosságok megszüntetésére, amelyek miatt a Magyarországgal szomszédos országokban élő magyarok az állampolgárságuk szerinti állam szerveinek mulasztásai (elutasításai) miatt szenvednek.

A törvénnyel szemben felmerülő kifogások kapcsán egy nemzeti párti szlovák politikus fogalmazott a leglényegretörőbben 2001. november 2-án Pozsonyban: a törvény veszélyezteteti mindazt az eredményt, amit az előző 80 évben elértünk a magyarokkal szemben (azaz a magyarok kárára).

Lám, lesz elegendő dolga a XXI. században a modern, illetve a posztmodern elkötelezettségű magyar, szlovák, román értelmiségieknek, politikusoknak, civil aktivistáknak, hogy kimozdítsák a Kárpát-medencei társadalmakat a XX. században kövületté merevedett XIX. századi gondolkodásmódból.